

УДК 336.71 (477)

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР ТА ЙОГО СТРУКТУРА В УКРАЇНІ

О. Реверчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Досліджено ознаки, принципи та види зв'язків, що виникають у банківському секторі між його структурними елементами, проаналізовано динаміку розмірної структури банківського сектору України у 2002–2008 рр.; здійснено структуральний огляд банківського сектору за низкою різних ознак.

Ключові слова: банківська система, банківський сектор, банківська діяльність, банківська структура.

Дослідження закономірностей розвитку банківського сектора і його структури в умовах фінансової глобалізації, яка визначає не тільки сучасні тенденції міжнародного руху капіталу, а й стан світової фінансової системи у найближчому майбутньому є особливо актуальним і потрібним. У системі фінансового ринку банки відіграють роль основних носіїв та організаторів грошово-кредитних відносин, а світовий фінансовий ринок, відповідно виконує функцію своєрідного каталізатора процесів концентрації капіталу. Організація і функціонування банківського сектору в сучасних умовах має якісно новий характер взаємодії складових елементів, що спонукає до комплексного аналізу і розкриття сутності банківського сектора та особливостей його структури в Україні.

В економічній літературі питання про зміст поняття “банківський сектор” трактується по-різному [3, с. 454; 5; 6, с. 16]; однак ми вважаємо, що його потрібно розглядати у контексті поняття “банківська система” як його елементної частини. В останній час появились статті, які розглядають банківський сектор з позиції кластерного підходу, а також його роль в умовах фінансової глобалізації [7; 8; 12]. В. Геєць виділяє у банківській системі три основні елементи або “підпірки”: державний, приватний та іноземний сектори, при чому роль та значення кожного мали би бути рівносильними [1, с. 5]. Однак особливості і перспективи функціонування і розвитку кожного із вищеназваних елементів банківського сектора в Україні залишається ще маловивченим.

Мета і завдання дослідження: запропонувати власне визначення поняття “банківський сектор” з точки зору системно-структурного аналізу; з'ясувати головні ознаки, принципи та види зв'язків, що виникають у банківському секторі між його структурними елементами; дослідити динаміку розмірної структури банківського сектора України у 2002–2008 рр.

На нашу думку, банківська система – це сукупність банківських установ, що об'єднуються в єдиний комплекс з метою забезпечення стабільності функціонування, ефективного грошово-кредитного регулювання економіки та задоволення потреб населення у продуктах банківської діяльності.

Банківський сектор потрібно розглядати як систему в системі, наприклад, у системі національної економіки. Банківський сектор являється системою елементів або секторів, які постійно знаходяться у взаємозв'язку і взаємодії між собою. Водночас банківська система є залежною від властивостей, характеристик, принципів формування і ознак цих елементів. Отже, поняття “банківська система” і “банківський сектор” є синонімічними.

Досліджуючи поняття “банківський сектор”, ми зосередили увагу на визначенні терміну “сектор” у словниковій літературі: сектор – “(лат. *sector* – буквально, який розсікає) – відділ установи, що має якусь спеціалізацію; якась частина, галузь народного господарства” [10, с. 615]; сектор (латинс. *sector*. букв. – розсікаючий) – частина народного господарства, яка має економічні

чи соціальні окремішності [4, с. 533]; сектор (від лат. *sector* –розрізаю, розділяю) – відділ установи, організації; галузь державної, господарської діяльності [2, с. 496]. Отже, сектор – це частина системи, а банківський сектор – це частина господарської системи.

Банківський сектор з точки зору системно-структурного аналізу – це сукупність банківських установ, які займаються банківською діяльністю на професійній основі, підпорядковуючись законодавчо встановленим нормам і правилам її ведення, внутрішня і зовнішня взаємодія між якими породжує багаторівневу економічну структуру. Під зовнішньою взаємодією у банківському секторі, ми розглядаємо взаємозв'язок банківських установ і зовнішнього банківського середовища – це, на нашу думку, найбільш загальна сукупність об'єктів, що належить до економічної сфери діяльності, підпорядковуються дії економічних законів, у тому числі закону попиту і пропозиції. Тому досягнення економічного результату залежить тут лише від економічних умов, що склалися у країні. Внутрішня взаємодія у банківському секторі – це взаємодія між окремими банківськими установами як елементами цілісної системи.

Ми з'ясували, що банківському сектору притаманні такі головні ознаки:

динамічність поведінки банківських установ, які постійно розвиваються адаптуючись до зміни економічної ситуації; здатність до самонастроювання, саморегулювання і саморозвитку, тобто якщо один з банків банкрутує, то ніша на фінансовому ринку, яку він займав миттєво переходить іншою банківською установою; наявність складних взаємозв'язків, включаючи зворотні, що дозволяє включити банківський сектор до складних систем; структурна різноманітність, що проявляється у великій кількості складових елементів банківського сектору, ієрархічно організованих, що мають свої локальні цілі функціонування і розвитку та які підпорядковуються однаковій меті – максимізація прибутку та підвищення ліквідності; концентрація уваги його суб'єктів на специфічній діяльності, яка є пов'язана з грошово-кредитною сферою та дотримання вимог “банківської таємниці”.

Ми дійшли висновку, що для формування ефективної структури банківського сектору необхідно дотримуватись низки принципів, а саме: управління (розвиток банківських установ на основі регулювання, організації, стимулювання, контролювання, прогнозування, планування і програмування); еволюційності (поступальний, стадіальний, етапний і закономірний хід розвитку); “адекватності (адекватність реальному сектору економіки і адекватність елементів банківського сектору один до одному, співставність, узгодженість дій, взаємодоповнюваність, єдність принципів і способів роботи)” [11, с. 6]; функціональної повноти (наявність всіх необхідних елементів сектора у потрібних пропорціях); саморозвитку (вміння протистояти загрозам, можливість до вдосконалення, пристосування до нових умов); відкритості (свобода входу і виходу з конкретного банківського сектору і банківської системи загалом, цивілізовані відносини між суб'єктами банківського сектора та інформаційна прозорість їх діяльності); ефективності (включає ефективність банківського сектора для економіки і клієнтів); адекватного правового регламентування діяльності банківських установ; модульності (обмеження дослідження банківського сектора вивченням того, що потрібно для його функціонування на вході і з'ясування результатів на виході); системності (передбачає дослідження об'єктів банківського сектора, з одного боку, як єдиного цілого, а з іншого, як частини більш великої системи – банківської системи країни); функціональності (означає, що структура банківського сектора повинна пристосовуватись до основних цілей його функціонування, а не навпаки. При цьому поява нових функцій суб'єктів банківського сектору повинна супроводжуватись зміною його структури, а не декларацією виконання нових функцій у межах старої структури).

У ході проведеного нами дослідження виявлено різні види зв'язків, що виникають у банківському секторі між його структурними елементами: зв'язки взаємодії (координації), серед яких доцільно виділити зв'язки властивостей і зв'язки об'єктів, а також конфліктні зв'язки; зв'язки перетворення, при яких одні банківські установи перетворюються в інші (зміна спеціалізації, форми власності чи організаційно-правової форми банківських структур); генетичні зв'язки, при яких одна банківська установа виступає як основа виникнення іншої; функціональні зв'язки, які забезпечують функціонування певного об'єкта банківського сектору як єдиного цілого; синергетичні зв'язки – при спільному функціонуванні елементи банківського сектора забезпечують загальний ефект більший, ніж сума ефектів, що досягається при незалежному функціонуванні

окремих банківських інститутів; структурні зв'язки, які об'єднують різні ланки банківського сектора в одну структуру.

Якщо банківські установи чи їх об'єднання розглядати з точки зору структурних характеристик за розміром активів, за рівнем капіталізації, за формою власності, за організаційно-правовою формою, за державною приналежністю, за територіальною ознакою, за характером діяльності, то ми отримаємо складну диференційовану систему банківського сектора з чітко визначеною структурою. Структура визначається елементним складом та сукупністю зв'язків, що об'єднують елементи системи – у цьому випадку банківського сектора. Потреба у формуванні банківського сектора як особливої структури, що діє у країні, визначається двома основними групами причин:

– перша, необхідність здійснення суспільного нагляду і державного регулювання банківської діяльності, узгодження інтересів окремих банків з державними, а також суспільними потребами – досягнення стабільності національної валюти і надійності функціонування комерційних банків;

– друга, забезпечення ефективного функціонування грошово-кредитного ринку, у тому числі збалансування попиту і пропозиції на грошовому ринку, мобільність банківських інструментів.

Структуризацію банківського сектора необхідно проводити за різними класифікаційними ознаками: величина статутного капіталу, чисті активи, обсяг прибутку, величина регулятивного капіталу, чисельність працюючих тощо.

За розміром статутного капіталу банки доцільно поділити так: малі банки зі статутним капіталом до 5 млн євро; середні – від 5 до 10 млн євро; великі – від 10 до 30 млн євро; найбільші – понад 30 млн євро. З 1 січня 2007 р. згідно з внесеними змінами до Закону України “Про банки і банківську діяльність” статутний капітал банків України повинен становити 10 млн євро.

Залежно від величини активів критерій поділу банків на групи є привілеєм Національного банку України і Комісії з питань нагляду і регулювання діяльності банків. Впродовж 2002–2008 рр. граничні межі розміру чистих активів для окремих груп банків і відповідно частки їх розмірної структури суттєво змінювались (див. таблицю).

Динаміка часток розмірної структури банківського сектора України, 2002–2008 рр., у % [5]

Показники	Роки				Зміна за 2002–2008 рр.
	2002	2004	2006	2008	
Малі банки	64,05	63,29	65,85	65,93	+1,88
Середні банки	22,89	21,52	17,68	13,19	-9,68
Великі банки	7,84	8,86	9,15	10,99	+3,15
Найбільші банки	5,24	6,33	7,32	9,89	+4,65
Всього	100	100	100	100	–

При цьому частка середніх банків зменшилася на 9,68 відсотого пункта, а частка найбільших зросла на 4,65 в. п.

Банки являють собою невід'ємну рису сучасного грошового господарства, їх діяльність тісно пов'язана з потребою розширеного відтворення. Знаходячись в центрі економічного життя, обслуговуючи інтереси як виробників, так і споживачів банки опосередковують зв'язки між промисловістю і торгівлею, сільським господарством та населенням. Завдяки своїм операціям, мікро- та макроекономічним функціям, комерційні банки є невід'ємною і основною частиною сучасного грошового господарства і господарської системи в цілому.

До перспективних напрямків подальшого дослідження банківського сектора належать: обґрунтування з позиції національної економічної безпеки доцільність присутності іноземних інвестицій у банківській системі країни та визначення їх оптимальної кількості; застосування нових сучасних підходів до класифікації елементів банківської структури (кластерний, статистичний тощо); пошук шляхів вдосконалення банківського сектора, застосування міжнародних

нормативних стандартів, що регламентують банківську діяльність (Безелівські рекомендації, міжнародні стандарти ведення бухгалтерського обліку і звітності, рекомендацій МВФ і Світового банку); визначення ролі державних банків у банківському секторі та вивчення можливостей і наслідків зростання їх частки у загальній кількості банківських інститутів; аналіз оптимальних пропорцій між приватними, державними та іноземними банками; обґрунтування напрямів підвищення ефективності державного регулювання вітчизняного банківського сектора.

1. *Гесць В.* Антидепресант для банків: держава повинна діяти як бізнесмен // *День*. – 2009. – № 49. – С. 5.
2. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни поняття персоналії / Укладачі: В.С. Іфтемичук, В.А. Григор'єв, М. І. Малиніч, Г.Д. Шута. За наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтенічука. – К.: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
3. *Гроші та кредит: Підручн.* / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пудовкіна та ні.; За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
4. *Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера* за ред. Романа Дяківа. – К.: Міжн. ек. фундація, 2000.– 703 с.
5. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // www.bank.gov.ua.
6. *Мищенко В.І., Стельмах В.С.* Роль Національного банку у забезпеченні стабільності національної грошової одиниці // *Зб. наук. пр. “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”*. – Т. 9. – Суми:ВВП “Мрія-1” Лтд, 2004.
7. *Патріац Л., Бойчук М.* Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків // *Вісн. Нац. банку України*. – 2006. – №12. – С. 16–19.
8. *Ричка М.* Роль банківського сектора України в умовах фінансової глобалізації // *Збірник наук. пр. Вип. 54 / Відп. ред. В.Є. Новицький*. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2007. – С. 118–126.
9. Рішення Комісії НБУ з питань нагляду і регулювання діяльності банків “Про розподіл банків на групи” від 29.01.2002. – № 29; від 27.01.2003. – № 39; від 19.02.2004.– № 38; від 30.12.2005.– № 291; від 25.12.2006.– № 364; від 30.12.2008.– № 765 // www.bank.gov.ua.
10. *Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень* / Уклали: О.І. Сколенко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
11. *Тавасиев А.М.* Современное состояние банковского комплекса России и его участие в об щем экономическом процессе // *Банковские услуги*. – 2003. – №3. – С. 4–9.
12. *Уманців Ю.М.* Банківська система України в умовах глобалізації фінансового сектору // *Фінанси України*. – 2006. – № 12. – С. 88–100.

A BANK SECTOR AND HIS STRUCTURE IS IN UKRAINE

O. Reverchuk

Ivan Franko National University of Lviv

Investigational signs, principles and types of connections which arise up in a bank sector between his structural elements; the dynamics of size structure of bank sector of Ukraine is analysed in 2002–2008; a structural review is carried out bank to the sector after the row of different signs.

Key words: banking system, bank sector, bank activity, bank structure.

БАНКОВСКИЙ СЕКТОР И ЕГО СТРУКТУРА В УКРАИНЕ

О. Реверчук

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Исследовано признаки, принципы и виды связей, которые возникают в банковском секторе между его структурными элементами, проанализирована динамика размерной структуры банковского сектора Украины в 2002–2008 гг.; осуществлен структуральный обзор банковского сектора за рядом разных признаков.

Ключевые слова: банковская система, банковский сектор, банковская деятельность, банковская структура.